

اوقات فراغت

دانش آموزان

نویسنده: فیروز سهرابی نوری

نشر معاصر حدیث

اوقات فراغت دانش آموزان

سرشناسه: سهرابی نوری، فیروز، ۱۳۵۷
عنوان و نام پدیدآور: اوقات فراغت دانش آموزان / نویسنده فیروز سهراب‌نوری.
مشخصات نشر: بیرجند: نشر چهار درخت، ۱۳۹۹.

مشخصات ظاهری: ۵۳ ص.

شابک: ۹۷۸-۶۲۲-۷۰۲۳-۳۷-۴

موضوع: مهارت نویسی: فیا

یادداشت: کتابنامه: ص. ۵۱.

موضوع: اوقات فراغت

موضوع: مهارت

موضوع: شاگردان - فعالیت‌های فوق برنامه

موضوع: Student activities

رده بندی کتب: ۳۷۱.۸

رده بندی دیویی: ۳۰۶.۰۸۱

شماره کتابشناسی ملی: ۳۱۹۰۱۹

کلید حقوق ایت متعلق به مؤلف است.

نویسنده: فیروز سهرابی نوری

ویراستار: علی زارع مقدم

ناشر: نشر چهار درخت

چاپ اول: ۱۳۹۹

شمارگان: ۵۰۰ نسخه

امور فنی و طرح جلد: نشر چهاردرخت

محل نشر: بیرجند

شابک: ۹۷۸-۶۲۲-۷۰۲۳-۳۷-۴

قیمت: ۲۵۰۰۰ تومان

بیرجند، خیابان معلم، خیابان قدس شرقی، جنب اداره راه و
شهرسازی، نشر چهار درخت

تلفن: ۳۲۴۵۶۲۱۳ - ۰۵۶ همراه: ۰۹۱۵۵۶۱۷۱۵۵

www.4derakht.ir

فهرست مطالب

- ۱- ۱
- ۴- تعریف فعالیت‌های فوق برنامه ۴
- ۷- فعالیت‌های فوق برنامه ۷
- ۷- ۱-۲ فعالیت‌های فوق برنامه در میزان رشد تفکر انتقادی دانش‌آموزان ۷
- ۷- ۲-۲ فعالیت‌های فوق برنامه در رشد شخصیت روانی و عاطفی دانش‌آموزان ۷
- ۸- ۳-۲ فعالیت‌های فوق برنامه در رشد خلاقیت و نوآوری در دانش‌آموزان ۸
- ۹- ۴-۲ فعالیت‌های فوق برنامه در جامعه‌پذیری دانش‌آموزان ۹
- ۹- ۳-۱ اهداف فعالیت‌های فوق برنامه ۹
- ۱۰- ۱-۳ اهداف جسمانی ۱۰
- ۱۰- ۲-۳ اهداف عقلانی و علمی ۱۰
- ۱۱- ۳-۳ اهداف اجتماعی ۱۱
- ۱۱- ۴-۳ اهداف فرهنگی ۱۱
- ۱۱- ۵-۳ اهداف دینی ۱۱
- ۱۱- ۶- اهداف عاطفی ۱۱
- ۱۲- ۴- اهمیت فعالیت فوق برنامه ۱۲
- ۱۳- ۵- فعالیت فوق برنامه و پیامدهای مختلف آن ۱۳
- ۱۵- ۶- نکات اساسی در مورد فعالیت‌های فوق برنامه ۱۵
- ۱۶- ۷- لزوم برنامه‌ریزی برای فعالیت‌های فوق برنامه ۱۶

- ۸ - خانواده‌های نظریه یادگیری در فعالیتهای فوق برنامه..... ۱۷
- ۸-۱ - نظریه‌ای که روی ارتباط محرک - پاسخ تأکید می‌کند..... ۱۷
- ۸-۲ - نظریه شناختی یادگیری..... ۱۹
- ۸-۳ - نظریه یادگیری اجتماعی..... ۲۰
- ۸-۴ - نظریه مازلو..... ۲۱
- ۸-۵ - نظریه بندورا..... ۲۱
- تربیت و فعالیتهای فوق برنامه..... ۲۲
- ۱۰ - ارزش فعالیتهای فوق برنامه..... ۲۳
- ۱۱ - ویژگی‌های فعالیتهای فوق برنامه..... ۲۴
- ۱۲ - چگونه مورد سائنس فعالیت‌های فوق برنامه..... ۲۵
- ۱۳ - مراحل طراحی فعالیت فوق برنامه..... ۲۷
- ۱۴ - طبقه‌بندی انواع زمینه‌های مشارکت دانش‌آموزان در امور مدرسه..... ۲۸
- ۱۴-۱ - امور آموزشی مدرسه..... ۲۸
- ۱۴-۲ - امور دینی و مذهبی مدرسه..... ۲۸
- ۱۴-۳ - امور بهداشتی مدرسه..... ۲۹
- ۱۴-۴ - امور اداری مدرسه..... ۲۹
- ۱۴-۵ - امور فرهنگی و هنری مدرسه..... ۲۹
- ۱۴-۶ - امور تفریحات، سرگرمی و ورزشی مدرسه..... ۳۰
- ۱۴-۷ - امور انضباطی مدرسه..... ۳۰
- ۱۵ - عمده‌ترین فعالیتهای مشارکتی دانش‌آموزان در مدرسه..... ۳۰
- ۱۶ - موانع و محدودیتهای مشارکت در فعالیتهای فوق برنامه..... ۳۱
- ۱۶-۱ - موانع فکری و نگرشی..... ۳۱
- ۱۶-۲ - موانع ساختاری..... ۳۱
- ۱۶-۳ - موانع مربوط به منابع انسانی..... ۳۲

- ۱۷ - انواع فعالیت‌های فوق برنامه ۳۲
- ۱۸ - انواع فعالیت‌های فوق برنامه از نظر احمدوند و مهجور (۱۳۷۴) ۳۳
- ۱۹ - انواع فعالیت‌های فوق برنامه از نظر ملکی (۱۳۸۵) ۳۳
- ۲۰ - فعالیت‌های فوق برنامه که در داخل مدرسه تحقق پیدا می‌کند ۳۳
- ۲-۱ - شرکت در اداره مدرسه ۳۳
- ۲-۲ - شرکت در انجمن‌ها و انواع آن ۳۴
- ۲۱ - اهداف انجمن ها ۳۶
- ۲۲ - شرکت در خدمات اجتماعی ۳۷
- ۲۳ - فعالیت‌های فوق برنامه که در خارج از مدرسه ولی با دخالت مدرسه تحقق پیدا می‌کند ۳۷
- ۲۴ - فعالیت فرهنگی هنری ۳۷
- ۲۵ - نادر و نمایش ۳۸
- ۲۶ - نشریه دیواری ۳۹
- ۲۷ - اهداف روزنامه دیواری ۴۰
- ۲۸ - فعالیت کتابخوانی ۴۰
- ۲۹ - وظایف و هدف‌های کتابخانه آموزشی ۴۱
- ۳۰ - ضرورت کتابخانه مدرسه ۴۱
- ۳۱ - تعاونی‌های آموزشی ۴۳
- ۳۲ - اهداف تعاونی‌های آموزشی ۴۴
- ۳۳ - اردو ۴۴
- ۳۴ - مفهوم اردو از لحاظ هدف ۴۵
- ۳۵ - اقدامات قبل از اردو ۴۵
- ۳۶ - فعالیت‌های حین اردو ۴۵
- ۳۷ - فعالیت‌های بعد از اردو ۴۶

- ۳۸ - گردش علمی..... ۴۷
- ۳۹ - اهداف بازدیدها و گردشگری‌های علمی..... ۴۷
- ۴۰ - انواع بازدید..... ۴۷
- ۴۰-۱ - بازدیدها و گردش‌های علمی از نظر زمان برگزاری..... ۴۸
- ۴۰-۲ - بازدیدها و گردش‌های علمی از نظر محتوا..... ۴۸
- ۴۰-۳ - بازدیدها و گردش بر اساس معیارهای مختلف..... ۴۸
- ۴۰-۴ - اهمیت گردش علمی و بازدید..... ۴۸
- ۴۲ - اقدامات لازم جهت سازمان دادن گردش علمی و بازدید..... ۴۹
- منابع..... ۵۱

مقدمه

نظام تعلیم و تربیت، موظف است از طریق تدارک زمینه‌های تربیت کامل، شایستگی‌های لازم برای تأمین سعادت و نیکبختی را در کودکان و نوجوانان ایجاد نماید. هدف اساسی همه فعالیت‌های تربیتی و اجتماعی در مدرسه، این است که انگیزه‌ها و محرک‌های لازم برای ادامه رشد و تکامل طبیعی و سالم دانش‌آموزان فراهم شود و امکان کسب دانش و مهارت‌های ضروری مهیا گردد. برنامه‌های رسمی و مندرج در کلاس‌های درس و مدارس عمده‌تأثیر پرورش حافظه و به کار انداختن قوای ذهنی شاگردان تأکید می‌نماید و رشد جنبه‌های اجتماعی و عاطفی افراد، مورد توجه جدی قرار نمی‌گیرد. اغلب دروس رسمی با واقعیت‌های زندگی رابطه مستقیمی ندارند، بنابراین شاگردان برای رویارویی با مسائل و مشکلات زندگی نمی‌توانند آنگاه که برای آن‌ها لازم و متناسب را از برنامه‌های رسمی مدارس، کسب نمایند. از سوی دیگر، برای شاگردان بر مبنای سن شناسنامه‌ای طبقه‌بندی و در کلاس سازمان‌دهی می‌شوند، در نتیجه فرصت همکاری با شاگردان کوچک‌تر یا بزرگ‌تر در محیط‌های تلاقی، از آنان سلب می‌شود. اندیشیدن در این زمینه‌ها و تلاش برای پاسخگویی به چنین نیازی به پیدایی برنامه‌هایی تحت عنوان فعالیت‌های فوق برنامه در کنار برنامه‌های رسمی مدارس لازم می‌باشد. فعالیت‌های فوق برنامه مجموعه‌ای از فعالیت‌ها و تجارب دانش‌آموزان است که به خارج از حیطه کلاس درس مربوط می‌گردد. برنامه‌های فعالیت‌های فوق برنامه باید بر اساس رشد و تکامل، نیازها و رغبت‌های معقول دانش‌آموزان تهیه و تنظیم شوند و سودمندی برنامه‌ی آموزش رسمی را افزایش

دهند. فعالیت فوق برنامه، فعالیتی است که برای حفظ انگیزه و ایجاد چالش در یادگیرنده به منظور تجربه در فضای آزاد و در عین حال مرتبط با موضوعات درسی طراحی می‌شود. دامنه‌ای که برای فعالیت‌های فوق برنامه در نظر گرفته می‌شود از مدرسه تا فضای بیرون مدرسه است. (طرح کلیات نظام آموزش و پرورش، ۱۳۷۹). ستخصصان تعلیم و تربیت فعالیت‌های مدرسه را به دو شکل، آموزش و پرورش رسمی و غیررسمی می‌شناسند (پروند، ۱۳۷۴). به اعتقاد شعاری (۱۳۷۳: ۳/۷) فعالیت‌های تربیتی غیررسمی که در مقابل فعالیت‌های تربیتی برنامه ریزه شده قرار دارد را فعالیت‌های فوق برنامه می‌گویند. ولی افراد دیگر مانند فضلی خانی (۱۳۸۱) بین فعالیت‌های فوق برنامه و برنامه درسی رسمی یا تحصیلی ارتباط زیادی ندارند و تفکیک آن‌ها از همدیگر را دشوار می‌داند. مقصود از این نوع فعالیت‌ها، تربیتی آن است که تمام قوا و استعداد‌های افراد در زمینه‌های جسمانی، عقلانی، فرهنگی، اجتماعی، دینی و عاطفی به شکلی موزون و هماهنگ شکل‌گیرد (تصویری رودی، ۱۳۸۴). فعالیت‌های فوق برنامه می‌تواند از جمله امیدهای برای کاستی موجود در تعلیم و تربیت رسمی کشور باشد. با شناسایی خلاءهای اساسی در عرصه تربیت کشور می‌توان با طراحی و اجرای فعالیت‌های فوق برنامه آن‌ها را از میان برداشت. (وکیلان، ۱۳۷۷).

برنامه‌های درسی و رسمی در کلاس‌ها و مدارس بیشتر کنجکاوی ذهنی و تمایل دانش‌پژوهی جوانان را ارضا می‌کند و به دیگر تمایلات و احتیاجات جسمانی، فرهنگی، اجتماعی، علمی، دینی و عاطفی آن‌ها

نمی‌پردازد برای رفع نقایص و نارسایی‌های نظام آموزشی نیاز به برنامه‌ای تحت عنوان فعالیت‌های فوق‌برنامه در کنار برنامه رسمی لازم و ضروری به نظر می‌رسد (کریمی، ۱۳۸۴). در آموزش رسمی کنش‌های متقابل بین معلم، شاگرد و محتوا ممکن است بسیار کم باشد اما در فعالیت‌های فوق‌برنامه به لحاظ ماهیت برنامه‌ها زمینه لازم برای تعامل و کنش متقابل بین شاگرد و معلم و محتوا در سطح بالایی فراهم است. (ملکی، ۱۳۸۵). از سوی دیگر در آموزش و پرورش رسمی کشور، خلاءهایی وجود دارد که وصرای اهداف حقیقی تعلیم و تربیت را به آسانی ممکن نمی‌سازد فعالیت‌های فوق‌برنامه می‌تواند یکی از امیدهای ما برای جبران کاستی‌های موجود در تعلیم و تربیت رسمی کشور باشد. مدیران و دبیران با استفاده از فعالیت‌های فوق‌برنامه، فراگیر را تشویق می‌کنند تا روی پای خود بایستد و در برآوردن نیازهای خود تلاش کنند و مسئولیت‌پذیر باشد و برای انتخاب، آزادی عمل داشته باشد. به این ترتیب فراگیر می‌آموزد که چگونه یاد بگیرد و این نقطه عطف بهبود عملکرد تحصیلی است. (توسلی، ۱۳۸۴). فعالیت فوق‌برنامه، فعالیت‌هایی است که بر اساس درون‌مایه دروس یک موضوع یا چند موضوع درسی در زمینه آموزش و پرورش و در جهت عمق‌بخشی به برنامه‌های درسی طراحی می‌گردد. فعالیت‌های فوق‌برنامه در طول برنامه‌های درسی طراحی می‌گردد و موجب تعمیق یادگیری می‌شود. فعالیت‌های فوق‌برنامه همانند برنامه تحصیلی در صورتی به رشد و تکامل طبیعی همه‌جانبه

دانش‌آموزان کمک خواهند کرد که با روش‌ها و شیوه‌هایی انجام بگیرد که دانش‌آموزان به آسانی بتوانند معرفت به دست آمده را به زندگی، تجارب، احساسات و معتقداتشان ارتباط دهند. علت توجه به فعالیت‌های فوق برنامه و اهمیتی که امروزه در نظام‌های مختلف به آن می‌دهند این است که تجربه مشارکت در انجمن‌های مختلف در دوره‌های نوجوانی و جوانی تأثیر فزاینده‌ای بر روند مشارکت آینده افراد در سرنوشت خود و کشورشان دارد. شکل‌های دانش‌آموزی مکانی ایدئال برای یادگیری دموکراسی می‌باشد. با این حال این تشکلهای مسئولیت محدود دارند و افراد آن خیلی زود خسته و دل‌زده می‌شوند. از کارهای مهمی که تشکلهای دانش‌آموزی علاوه بر بررسی قوانین مدرسه می‌توانند داشته باشند، عبارت‌اند از رهبری کارهای گروهی مدرسه، بررسی نظافت محوطه مدرسه، کمک به اعمال تدابیر انضباطی مدرسه، ارائه پیشنهادها و سخنرانی‌ها در مورد نیازمندی‌های مدرسه و غیره. در یک نظام آموزشی هر چه میزان تشکلهای دانش‌آموزی گسترده‌تر باشد، آنان بیشتر مسئولیت‌پذیری را یاد می‌گیرند.

۱- تعریف فعالیت‌های فوق برنامه

مطابق برخی از فرهنگ‌ها و دانش‌نامه‌ها مجموعه‌ای از فعالیت‌ها و تجربیات دانش‌آموزان است که به خارج از حیطه کلاس درس (دروس آکادمیک) مربوط می‌شود. فعالیت‌های تقریباً غیررسمی که به کلاس و حتی گاهی به مدرسه محدود نیستند و بیش از هر عامل دیگر از میزان علاقه، تجربه، قدرت ابتکار

معلم و دانش‌آموزان و مدرسه متأثر می‌شوند این گونه فعالیت‌های تربیتی را در مقابل فعالیت‌های تربیتی برنامه‌ریزی شده (رسمی) فعالیت فوق برنامه یا فعالیت‌های غیررسمی می‌نامند (فضلی خانی و همکاران ۱۳۸۲). الیزابت فعالیت‌های فوق برنامه‌ها را به صورت زیر تعریف می‌کند: فعالیت‌های فوق برنامه فرصت‌هایی هستند برای درگیر کردن دانش‌آموزان و سود بخشیدن به فعالیت‌های آموزشی و غیره آموزشی. این فعالیت‌ها تحت نظارت و هدایت مدرسه انجام می‌گیرند. با توجه به بودجه مدرسه، برنامه‌های مدرسه و اهداف آن این فعالیت‌ها را می‌تواند در داخل مدرسه، خارج از مدرسه یا به هر دو صورت انجام شود (الیزابت، ۲۰۰۶). از فعالیت‌های فوق برنامه تحصیلی با عناوین مختلفی یاد می‌شود که معروف‌ترین آن‌ها عبارت‌اند: فعالیت فوق برنامه^۱، فعالیت‌های خارج از کلاس^۲، فعالیت‌های رسمی^۳ و کمک برنامه‌ای^۴، گاهی از برخی معلمان می‌شنویم که فوق برنامه نه تنها اتان وقت و بودجه است که ضایع کردن عمر هم هست و آیا واقعاً چنین است (معالی نژاد، ۱۳۷۷). ارزش هر چیزی به میزان تأثیر آن چیز در زندگی بستگی دارد و چه این تأثیر مثبت باشد یعنی موجب پیشرفت فرد یا جامعه می‌شود، می‌توانیم آن چیز ارزش مثبت دارد، ارزش‌های مثبت فعالیت‌های فوق برنامه عبارت‌اند از: ۱- کمک به رشد و تکامل شخصیت مطلوب ۲- کمک به تسهیل رشد و تکامل

^۱ Extra- curricular

^۲ Extra class

^۳ In formal activity

^۴ curricular- activity

اجتماعی ۳ - تهیه امکانات تفریحی سالم ۴ - کمک به تکمیل و پرمایه ساختن برنامه تحصیلی ۵ - رعایت تفاوت‌های فردی در رغبت‌ها ۶ - کمک به برقراری روابط سودمند میان معلم و دانش‌آموز ۷ - کمک به تأمین هدف‌های تربیت جدید. در تربیت جدید فرد یک واحد غیرقابل تجزیه است و به‌عنوان یک سیستم در نظر گرفته می‌شود دستگاہی که در یادگیری نقش فعال دارد (نزاری نژاد، ۱۳۷۷). دانش‌آموزان توسعه فعالیت‌های فوق‌برنامه را بهترین تفریح و سرگین می‌پندارند و پرهیز و خلاصی از به بطالت گذراندن وقت آزاد می‌دانند. نظریه تفریحی فیسبای فوق‌برنامه بر این اساس استوار است که همیشه مقداری استراحت برای جمع‌خستگی و تجدیدقوا لازم است (بیابان‌گرد، ۱۳۷۸). فعالیت‌های فوق‌برنامه فعالیت‌های جذاب و شادی هستند که فرصت‌هایی را برای تعامل اجتماعی بین دانش‌آموزان، در یک فضای آرام فراهم می‌آورند این فعالیت‌ها نگرش دانش‌آموزان را نسبت به مدرسه بهبود می‌بخشند (حسنی، ۱۳۸۱). فعالیت‌های فوق‌برنامه مجموعه‌ای از تجربه‌ها، فعالیت‌ها و فرصت‌هایی است که در کلاس یا خارج از کلاس و مدرسه و به‌منظور رفع نارسایی برنامه‌های رسمی موجود و غنای آن‌ها در راستای تعمیق یادگیری، توجه به استعدادها، نیازها و علاقه‌ها و غنای فراگیران، کمک به آنان در پرورش قابلیت‌های خاص، دگرگون ساختن محیط آموزش و آماده ساختن فراگیران برای ایفای تکالیف و مسئولیت‌های شهروندی و مشارکت در توسعه توأم با موفقیت‌هایی در زندگی پیش‌بینی و اجرا می‌شوند. (حاجی آقالو و همکاران، ۱۳۸۳).